

Bulletin advokacie online

eFocus

Bulletin advokacie online pro Vás nově přináší odborné příspěvky týkající se aplikace občanského zákoníku a dalších nových právních předpisů v praxi.

Vybíráme pro Vás:

Nemajetková újma dle nového občanského zákoníku

autor: **JUDr. Pavla Čuříková, Ph.D.**

V postmoderní společnosti se stále více do popředí dostává ochrana osobnosti fyzické osoby a s tím spojené aspekty náhrady imateriální újmy. Nový občanský zákoník se této problematice věnoval napříč kodexem a bylo by vhodné, se na stěžejní ustanovení podívat komplexněji a určitým způsobem o nich pojednat.

Nový občanský zákoník zmiňuje ochranu osobnosti již ve svých úvodních ustanoveních části první, obecné části. Nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona; zakázána jsou mimo jiné ujednání porušující právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti (§ 1 odst. 2 o. z.). Ustanovení § 3 o. z. proklamuje, že soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým. Soukromé právo spočívá též na zásadě, že každý má právo na ochranu svého života a zdraví, jakož i svobody, cti, důstojnosti a soukromí.

Nový občanský zákoník na straně jedné zavádí široce pojaté klausule týkající se ochrany osobnosti fyzické osoby, které umožňují v důsledku § 24 o. z. spolu v kombinaci s § 14 o. z. žalovat v rámci této oblasti prakticky cokoliv. Zákoník ponechal v ochraně osobnosti „tělesnou integritu“ a „ochranu podoby, soukromí a jména“. Na druhé straně není věnována bližší pozornost dvěma nejčastějším typům zásahů do práva na ochranu osobnosti, a to jednak cti a důstojnosti a také soukromí a rodinnému životu.

V hlavě druhé nového občanského zákoníku, oddílu pátém (§ 77, 78 o. z.) je zakotvena dosti kazuistická ochrana jména a příjmení člověka. Podle § 78 odst. 1 o. z. se člověk, který byl dotčen zpochybněním svého práva ke jménu nebo který utrpěl újmu pro neoprávněný zásah do tohoto práva, zejména neoprávněným užitím jména, může domáhat, aby bylo od neoprávněného zásahu upuštěno nebo aby byl odstraněn jeho následek. Za určitých okolností (je-li dotčený nepřítomen, je nezvěstný, nesvéprávný nebo nemůže-li z jiné příčiny uplatnit toto právo sám a zároveň ač svéprávný, dal výslovně najevo, že si to nepřeje) se může ochrany domáhat manžel, potomek, předek nebo partner. V případě neoprávněného zásahu do příjmení a je-li pro to důvod spočívající v důležitém zájmu na ochraně rodiny, může se ochrany domáhat samostatně manžel nebo jiná osoba dotčenému blízká, byť do jejich práva ke jménu přímo zasaženo nebylo.

Používání kamerových systémů

V souvislosti se soukromím je v dnešní době stále aktuálnější otázka používání kamerových systémů. Vystává otázka, do jaké míry je za současného právního stavu sledování jednotlivých fyzických osob prostřednictvím videokamer v obchodech, jakož i na veřejných prostranstvích za účelem zvýšení bezpečnosti lidí a jejich majetku neoprávněným zásahem do práv fyzických osob na ochranu jejich osobnosti, jmenovitě do jejich práva na soukromí. V místech jako jsou obchody a banky, kde jsou návštěvníci upozorněni na monitorovací činnost pomocí kamerového systému, nepůjde o neoprávněný zásah do jejich osobnosti. Platí totiž, že návštěvník svým vstupem do označených prostorů dává konkludentní souhlas s tím, aby byl on sám a jeho chování monitorováno. Jinak je třeba nazírat na situaci, kdy kamerový systém slouží ke sledování provozu na veřejných prostranstvích, náměstích, ulicích za účelem zvýšení bezpečnosti lidí a majetku. Jestliže se město nebo obec z důvodu prevence před porušováním práv (kriminalitou) rozhodne monitorovat veřejná místa kamerovým systémem, je vhodné, aby před jejich instalací a používáním vhodným způsobem veřejnost upozornila (v úvahu přichází vyhláška v budově obecního úřadu, na vývěskách); tím spíše, že za současného právního stavu neexistuje žádná veřejnoprávní úprava této problematiky. Kamerovým systémem pořízené snímky fyzických osob smějí být použity jen k účelu, ke kterému byly pořízeny a jejich uchovávání jen na dobu nezbytně nutnou k naplnění sledovaného účelu. Zároveň musí být šetřena podstata zkoumaných osobnostních práv fyzické osoby, tzn., že jejich použití nesmí být v rozporu s oprávněnými zájmy fyzické osoby.

Použitelnost zvukového nebo obrazového záznamu jako důkazního prostředku

S kamerovými systémy úzce souvisí také použitelnost videa nebo audiozáznamu jako důkazního prostředku. Obecně platí, že jako důkazní prostředek může být připuštěno vše, co bylo pořízeno v souladu s objektivním právem. Ústavní soud na jedné straně připustil, že každý má právo zaznamenávat své telefonické hovory. Na straně druhé však odmítl tezi, že za projev úřední licence by bylo možné považovat každé řízení, jednání před soudem nebo jiným orgánem státu. Projev úřední licence totiž zahrnuje jen případy, které výslovně upravuje zákon. Takovým zákonem je trestní řád, který v této souvislosti upravuje odposlech a záznam telekomunikačního provozu v trestním řízení. Občanskoprávní předpisy nic podobného nestanoví. Magnetofonový záznam telefonického hovoru fyzických osob je záznam projevů osobní povahy hovořících osob a jako takový může být použit (i jako důkaz v občanském soudním řízení) zásadně jen se svolením fyzické osoby, která byla účastníkem tohoto hovoru. Při absenci tohoto souhlasu je tak nutné důkaz záznamem považovat za nepřipustný.

Nový občanský zákoník se k této problematice staví jinak. Podle § 88 odst. 1, 2 o. z. není potřeba svolení, pokud se zvukový či obrazový záznam pořídí nebo použije k výkonu nebo ochraně jiných práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob a dále v případech pořízení nebo použití na základě zákona k úřednímu účelu nebo v případě, že někdo veřejně vystoupí v záležitosti veřejného zájmu. Právě odstavec první, nevyžadující oproti dřívější úpravě souhlas v případech, kdy dotčené jednání směřuje k výkonu nebo ochraně jiných práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob, podle mého dopadá a je přímo aplikovatelný pro legitimní využití v utajení pořízeného audiovizuálního nebo zvukového záznamu jako důkazu v civilním řízení. V soukromoprávních vztazích je nutné rozlišovat mezi projevy osobní povahy a projevy, které osobní povahu nemají (zejména ty, související s výkonem povolání nebo podnikání). Druhé jmenované je třeba vykládat extenzivně.

Nový občanský zákoník v § 84 dovoluje zachytit jakýmkoli způsobem podobu člověka tak, aby podle zobrazení bylo možné určit jeho totožnost jen s jeho svolením. Stejně tak její rozšiřování (§ 85 o. z.). Tato ustanovení jsou do značné míry obsoletní. Vyjdeme-li z předpokladu, že osobním údajem ve smyslu § 4 písm. a) zákona o ochraně osobních údajů je jakákoliv informace týkající se přímo nebo nepřímo určené nebo určitelné fyzické osoby, je patrné, že projev osobní povahy určitelné konkrétní osoby, které se týká, bude téměř vždy osobním údajem nebo bude osobní údaje obsahovat. Pak zachycování, shromažďování a další rozšiřování prováděné systematicky bude nutné považovat za

zpracování osobních údajů. Stejný závěr o obsoletnosti se uplatní i ohledně § 86 o. z., podle kterého nesmí nikdo zasáhnout do soukromí jiného, nemá-li k tomu zákonný důvod. Zejména nelze bez svolení člověka narušit jeho soukromé prostory, sledovat jeho soukromý život nebo pořizovat o tom zvukový nebo obrazový záznam, využívat takové či jiné záznamy pořízené o soukromém životě člověka třetí osobou nebo takové záznamy o jeho soukromém životě šířit. Ve stejném rozsahu jsou chráněny i soukromé písemnosti osobní povahy.

Osobnost člověka

Oddíl šestý je věnován osobnosti člověka. V úvodu je proklamována ochrana osobnosti člověka, včetně všech jeho přirozených práv. Jako úvodní proklamatorní ustanovení je uvedeno, že každý je povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého. Demonstrativní výčet (§ 81 odst. 2 o. z.) vypočítává, že ochrany požívá zejména život, důstojnost člověka, zdraví, právo žít v příznivém životním prostředí, vážnost, čest, soukromí a projevy osobní povahy. Člověk, jehož osobnost byla dotčena, má právo domáhat se toho, aby bylo od neoprávněného zásahu upuštěno anebo aby byl odstraněn jeho následek (§ 82 odst. 1 o. z.).

Podle § 82 odst. 2 o. z. se po smrti člověka může ochrany jeho osobnosti domáhat kterákoli z osob jemu blízkých. Tímto ustanovením dochází k výraznému rozšíření osob oprávněných k soudní ochraně. Za určitých okolností toto právo v omezené míře náleží také právnické osobě. Podle § 83 o. z. je totiž toto právo oprávněna uplatnit i právnická osoba, jestliže neoprávněný zásah do osobnosti člověka souvisí s jeho činností v právnické osobě. Za jeho života však jen jeho jménem a s jeho souhlasem. Není-li člověk schopen projevit vůli pro nepřítomnost nebo pro neschopnost úsudku, není souhlasu třeba. Vycházíme-li z faktu, že osobou blízkou bude i každý příbuzný v řadě přímé (§ 22 odst. 1 o. z.), pak se otevírá velmi široký prostor pro posuzování jednání učiněných v minulosti.

Právo na náhradu škody i nemajetkové újmy

Náhrada škody na zdraví je v novém občanském zákoníku upravena v pododdílu druhém „náhrada při újmě na přirozených právech člověka“, v § 2956 o. z. až 2968 o. z. Vychází ze zásady plné náhrady všech škod a nemateriální újmy. Limity náhrad jsou zakotveny tam, kde jejich použití plyne z povahy věci. V § 2956 o. z. je obecně zakotveno právo na náhradu škody i nemajetkové újmy způsobené zásahem do osobnostních práv, která jsou vymezena v obecné části zákoníku. Ochrana osobnosti je tedy ponechána na počátku občanského zákoníku a neoprávněným zásahem do osobnostních práv vzniká dotčené osobě právo na přiměřené zadostiučinění. „Termín „škoda na zdraví“ je nahrazen termínem „ublížení na zdraví“, což je v souladu s pojetím celé úpravy, která daleko více dbá i na odškodnění nemajetkové újmy.

Zákonodárce však ponechal termín ztížení společenského uplatnění, přestože je typickým produktem socialistického zákonodárství. V § 2956 o. z. pak také výslovně stanoví, že jako nemajetkovou újmu odčiní škůdce i způsobené duševní útrapy. Jako obecné pravidlo platící pro všechna dílčí oprávnění je upraveno případné zvýšení náhrady. Je pojato jako právo poškozeného na zvýšení náhrady, byla-li škoda způsobena úmyslně, zvláště s použitím lsti, pohrůžky, zneužitím závislosti poškozeného na škůdci, násobením účinků zásahu jeho uváděním ve veřejnou známost, diskriminací poškozeného se zřetelem na jeho pohlaví, zdravotní stav, etnický původ, víru nebo i jiné obdobné závažné důvody; přihlédne se rovněž k obavám poškozeného ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví, pokud takovou obavu hrozba nebo jiná příčina vyvolala (§ 2957 o. z.). Zcela nově je upraven institut odbytného (§ 2968 o. z.), který umožňuje soudu, aby z důležitého důvodu a na žádost poškozeného přiznal náhradu, která se jinak plní peněžitým důchodem, jako jednorázovou částku. Naproti tomu dohoda o jednorázovém odškodnění ve smyslu § 449a o. z. upravena není, tím se však *de lege ferenda* nevylučuje její uzavření. Nově je zakotveno právo osoby, pro níž poškozený konal bezplatně práce v její domácnosti či závodu, na náhradu toho, oč přišla; tato náhrada se hradí peněžitým

důchodem (§ 2965 o. z.).

Náhrada za bolest a ztížení společenského uplatnění je upravena v § 2958 o. z. Výslovně stanoví, že se hradí relutárně, tedy peněžitou náhradou (což je speciální úprava k obecnému pravidlu odčinění nemateriální újmy primárně přiměřeným zadostiučiněním, zakotveném v § 2951 odst. 2 o. z.). Podle tohoto ustanovení škůdce při ublížení na zdraví odčiní újmu poškozeného peněžitou náhradou, vyvažující plně vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy; vznikla-li poškozením zdraví překážka lepší budoucnosti poškozeného, nahradí mu škůdce i ztížení společenského uplatnění. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.

Nové pojetí odškodňování s sebou nese mnoho problematických konsekvencí. Předně se ruší konstrukce obecné úpravy v občanském zákoníku a na ní navazující vyhlášky, na základě které se odvozuje výše přiznaného odškodnění. Přetržením dosavadní rozhodovací praxe nevyhnutelně dojde k nejednotnému rozhodování soudů. To povede k právní nejistotě a horší vymahatelnosti práva na náhradu nemajetkové újmy. Tabulkový systém navíc splňuje ústavněprávní požadavky. Potvrá minimálně dalších deset let (jak již ukázal vývoj v případě ochrany osobnosti a přiznávané materiální satisfakce), než bude možné hovořit o vzniku nové relevantní judikatury. Na soudy budou zároveň kladeny vysoké nároky na odůvodnění rozhodnutí. A to nejen na stanovení peněžité částky jako takové, ale také naplnění jednotlivých neurčitých pojmů. Jejich složením dochází spíše k vytvoření bezobsažného ustanovení než konkrétní právní normy. Náhrada má předně plně vyvážit újmu a nelze-li výši takto určit, uplatní se zásady slušnosti. Není ani zřejmé, co přesně má zákonodárce na mysli pojmem další nemajetková újma.

Určitým negativem nové úpravy je také fakt, že nový systém odškodnění již nadále nebude garantovat minimální výši bolestného a ztížení společenského uplatnění. To může ve svém důsledku dotčenou osobu poškodit. Je však nutné poznamenat, že důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku výslovně připouští, že namísto dnešního tabulkového systému může existovat jiný systém, který bude působit na sjednocování rozhodovací činnosti soudů.

Občanskoprávní a obchodní kolegium Nejvyššího soudu přijalo dne 12. 3. 2014 doporučení k aplikaci § 2958 o. z.; metodiku Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění).

Dále čtěte >>> [zde](#).

Na webových stránkách www.bulletin-advokacie.cz naleznete obsah stavovského odborného časopisu Bulletin advokacie, který je držitelem prestižního ocenění Právnícký časopis ČR pro rok 2011 a 2012 a 2014, je taktéž recenzovaným časopisem. Dále zde naleznete odborné příspěvky exkluzivně určené jen pro tento portál, denně aktuality ze světa práva, české i zahraniční advokacie, legislativy a judikatury.

Bulletin advokacie, Bulletin advokacie online
Česká advokátní komora

Další články:

- [Recenze publikace: Chalupa, R. Zákon směnečný a šekový – komentář směnečné části. Zákon o mezinárodním právu soukromém – komentář směnečné části. Praha: Leges, 2021, 646 s.](#)
- [Recenzia](#)
- [Budoucnost je v technologiích i udržitelnosti](#)
- [Anotáční recenze: Vyvlastnění a vyvlastňovací řízení](#)
- [Věznice jsou přeplněné a věznění příliš drahé. Knihou Tresty budoucnosti chce INFO.CZ otevřít diskuzi o změnách](#)
- [Recenze na knihu: Zdeňková, V., Seidlová, M., Čornejová, H., Peterová H.: Jak správně vytvářet a využívat FKSP: Jak postupovat při poskytování příspěvku na stravování.](#)
- [Recenze na knihu: Zuzana Strnadová: Co by měl vědět příjemce dotace. 1.vyd. Praha: GRADA Publishing, a.s., 2019, ISBN: 978-80-247-3076-9](#)
- [Ondřej Chmela: Zrušení poplatku za podnět k ÚOHS lze považovat za správné](#)
- [Anotáční recenze: Koudelka, Z., Průcha, P., Zwyrtek Hamplová, J.: Zákon o obcích \(obecní zřízení\) – Komentář. Praha: Leges, 2019, 480s](#)
- [Pražské finále osmého ročníku konferencí Soukromé právo](#)
- [Recenze: Jakub Tomšej a kolektiv – Zaměstnávání cizinců v České republice](#)